

Baleczky Emil – nyelvész, költő, tanár

Nemzetközi tudományos szeminárium
Beregszász, 2019. május 23–24.

Tanulmánykötet

Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин

Міжнародний науковий семінар
Берегове, 23–24 травня 2019 року

Збірник наукових робіт

Baleczky Emil – nyelvész, költő, tanár

Nemzetközi tudományos szeminárium
Beregszász, 2019. május 23–24.

Tanulmánykötet

Szerkesztette:
Bárány Erzsébet

II. RF KMF – „RIK-U” Kft.
Beregszász–Ungvár
2020

ETO 81'1:061.3(477.87)

B 19

A kiadvány a 2019. május 23–24-én Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszéke által rendezett *Baleczky Emil – nyelvész, költő, tanár* című nemzetközi tudományos szemináriumon elhangzott előadások anyagát tartalmazza. A kötet a neves szlavista születésének 100. évfordulója kapcsán az életét, az oktatói, a nyelvészeti és az irodalmi tevékenységét bemutató tanulmányokat adja közre.

Kiadásra javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa (2020.08.27., 5. számú jegyzőkönyv).

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Részlege és Filológia Tanszéke közreműködésével.

Szerkesztette:

Bárány Erzsébet

Lektorálta:

dr. Bárány Béla, PhD (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

dr. Gazdag Vilmos, PhD (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

A magyar nyelvű szöveget korrektúrázták:

a szerzők

Az ukrán és angol nyelvű szöveget korrektúrázta:

Kordonec Olekszandr és Vrábely Tamás

Műszaki szerkesztő:

Gazdag Vilmos

Borítóterv:

Gazdag Vilmos, Vezsdel László

ETO-besorolás:

a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára

A kiadásért felelnek:

Csernicskó István (a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola megbízott rektora)

Orosz Ildikó (a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnöke)

Dobos Sándor (a II. RF KMF Kiadói Részlegének vezetője)

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

**A kiadvány megjelenését
a Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács támogatta.**

Kiadó: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90202, Beregszász, Kossuth tér 6. E-mail: foiskola@kmf.uz.ua) és a „RIK-U” Kft. (cím: 88000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua)

Nyomdai munkálatok: „RIK-U” Kft.

ISBN 978-617-7868-35-3

© A szerzők, 2020

© A szerkesztő, 2020

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2020

Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин

Міжнародний науковий семінар
Берегове, 23–24 травня 2019 року

Збірник наукових робіт

За редакцією:
Єлизавети Барань

ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ – ТОВ «РІК-У»
Берегове–Ужгород
2020

УДК 81'1:061.3(477.87)

Б 19

Збірник містить матеріали міжнародного наукового семінару «*Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин*», який відбувся 23–24 травня 2019 року в м. Берегове. До видання, присвяченого 100-річчю від дня народження видатного славіста, ввійшли статті про життєпис науковця, його мовознавчу, освітницьку діяльність та літературну творчість.

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II (протокол №5 від 27.08.2020 р.)

Підготовлено Видавничим відділом спільно з кафедрою філології
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II

За редакцією:

Єлизавети Барань

Рецензенти:

Адальберт Барань, кандидат філологічних наук (ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)
Вільмош Газдаг, доктор філософії з гуманітарних наук, спеціальність «філологія»
(ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Коректура угорського тексту:
авторська

Коректори українського та англійського текстів:
Олександр Кордонець та Томаш Врабель

Технічний редактор:

Вільмош Газдаг

Обкладинка:

Вільмош Газдаг, Ласло Веждел

УДК:

Бібліотечно-інформаційний центр «Опаціої Черє Янош» при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II

Відповідальні за випуск:

Степан Черничко (в.о. ректора Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II)
Ільдико Орос (президент Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II)
Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

За зміст опублікованих наукових робіт відповідальність несуть автори

**Друк збірника здійснено за підтримки
Угорської академічної ради Закарпаття**

Видавництво: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) та ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88000. Електронна пошта: print@rik.com.ua)

Поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

ISBN 978-617-7868-35-3

© Автори, 2020

© Редактор, 2020

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, 2020

Зміст / Tartalom

ВСТУПНЕ СЛОВО	9
ELŐSZÓ	11
БАЛЛА ЕВЕЛНА: Мотив дороги в малій прозі Еміля Балецького	13
БАРАНЬ ЄЛИЗАВЕТА: Еміль Балецький – дослідник закарпатських українських говорів (перший етап наукової діяльності)	21
GAZDAG VILMOS: A szláv–magyar nyelvi kapcsolatok alakulása egy elfeledett keleti szláv jövevényszó regionális újjáéledése tükrében	41
ZOLTÁN ANDRÁS: Az „Ószláv nyelv” című egyetemi tankönyv (1968) fél évszázad távlatából	49
КАПРАЛЬ МИХАИЛ: Время надежд и разочарований русинской интеллигенции: еще раз к биографии Эмиля Балецкого	61
КОРДОНЕЦЬ ОЛЕКСАНДР: Концепт щастя у новелах «Цвіт щастя» Богдана Лепкого та «Счастье» Еміля Балецького	69
KOCSIS MINÁLY: Balezcky Emil és az ukrán nyelvemlékek	77
КРАВЕЦЬ ЛАРИСА: Лінгвофілософські виміри поняття «рідна мова»	83
LEBOVICS VIKTÓRIA: Balezcky Emil jogtalan elbocsátása az Eötvös Loránd Tudományegyetem archívumában található dokumentumok tükrében	93
ЛЯВИНЕЦ МАРИАННА: Ранняя поэзия Э. Балецкого	117
ЛЯВИНЕЦ-УГРИН МАРИАННА: Новые страницы биографии Эмиля Балецкого	127
МУШКЕТИК ЛЕСЯ: Фольклорно-етнографічні записи Еміля Балецького	165
TASKOVICS OKSZANA: Balezcky Emil útja a népi íróvá válása felé	177
CSERNICSKÓ ISTVÁN: A szláv nyelvváltozatok kategorizálásának kérdése Kárpátalján	183
ЧОНКА ТЕТЯНА: Прозові твори Еміля Балецького: стиль, тематика, проблематика	223

A SZLÁV-MAGYAR NYELVI KAPCSOLATOK ALAKULÁSA EGY ELFELEDETT KELETI SZLÁV JÖVEVÉNYSZÓ REGIONÁLIS ÚJJÁÉLEDÉSE TÜKRÉBEN*

GAZDAG VILMOS

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

gazdagvilmos@gmail.com

The language is constantly changing. This is a natural phenomenon that is closely linked to social, economic, cultural and even political changes. Some words get into our language and some words get out of it. In some parts of the linguistic area these changes are obviously not the same. There are also variances in how and when they take place. Another example is that a word that is hardly used in one geographical area is still commonly used in another region. However, it is much less common for a word known from the earlier period of the existence of the Hungarian language but already lost in the form of direct borrowing, even if only at regional level, to be reintroduced into our language. In this writing we want to deal with such a word. This word is nothing more than the *szesztra* word of the Hungarian language.

A határon túli magyar nyelvváltozatokban akadnak olyan kölcsönszavak is, melyek valamennyi, vagy több kisebbségi magyar közösségben egyaránt ismertek: „ezek gyakran hangalakjukban is hasonlóak vagy azonosak. Előfordulnak több (öt, hat, hét) régióra kiterjedő teljes hangalaki és jelentésbeli azonosságok is a közvetlen kölcsönszavak között” (Cserniczkó-Szabómihály 2010: 183). Ide sorolható például '(kórházi) nővér, ápolónő' jelentésben használt *szesztra* szó is, ami a Termini Ht-szótárának (<http://termini.nytud.hu/htonline/htlista.php?action=search>) adatai alapján a Felvidéken, a Vajdaságban, Kárpátalján, Horvátországban és a Muravidéken is használatos kölcsönszó. De lássuk, hogy az egyes régiók nyelvészeti szakirodalmában miként is jelenik meg, ha egyáltalán megjelenik ez a szó.

Gerstner Károly (2013: 117) véleménye alapján „azokba a határainkon kívüli magyar nyelvváltozatokba, amelyek fölé valamilyen szláv államnyelv rétegződik, napjainkban is jelentős számban kerülnek át szláv szavak”, s ennek köszönhető az is, hogy a szlovákiai magyar nyelvben néhány szlovák eredetű szó, közöttük a *szesztra* is, már többé-kevésbé meggyökeresedett. Csuka Gyula (1993: 56) a *szesztrá*-t olyan szóként definiálja, mely a szlovákiai írott magyar

*Jelen munka a Magyar Nyelv folyóirat 2019. 4. szám 460–467. oldalán közölt *Szesztra – egy kiveszett szláv jövevényszó regionális újrakölcsönzéséről* című tanulmány rövidített változata.

nyelvből már kiszorult, s csupán a beszélt nyelvben fordul elő. Menyhárt József egy 2006-ban elvégzett attitűdvizsgálat kapcsán arról beszél, hogy „bár az adatközlők többsége a magyar nyelv tiszta és szép használatát nagyon fontos (47,8%), ill. elég fontos (43,5%) kérdésnek tartja, a direkt kölcsönszavak megítélésénél a megkérdezettek 33,3%-a teljesen szokványos szavaknak ítélte meg a példaként felsorolt *ticsinki*, *technickí*, *tyepláki*, *sztriekacska*, *monterka*, *szesztra* kölcsönszavakat” (Menyhárt 2007: 106). Karmacsi Zoltán (2018: 82) a szlovák-magyar határ két oldalán végzett vizsgálatai alapján arra a következtetésre jut, hogy az általa megkérdezett szlovákiai adatközlők szinte mindegyike ismeri az adott szót. Ezt igazolja az is, hogy körükben a szó 90% fölötti arányban használatos, illetve, hogy megtalálhatjuk azok között a szavak között is, melyeknek a leginkább ismerik az adatközlők a standard magyar megfelelőit is (Karmacsi 2018: 78). Pilecky Marcell (1993: 257) a szlovákiai Barslédec ragadványnevei kapcsán ekképpen tesz említést a *szesztra* előfordulásáról: „a Mini Szesztra ragadványnév nemcsak azt jelzi, hogy a személy ápolónő, hanem rendkívül alacsony termetére is utal.”

A muravidéki beszélők körében végzett kutatások eredményei alapján Kolláth Anna (2007: 594–595) arra a következtetésre jut, hogy a *szesztra* nagyon gyakori használata azzal állhat összefüggésben, hogy „a kórházban, az orvosnál többnyire szlovénul beszél az ember”, viszont ettől függetlenül gyakoribb a magyaros írásmóddal való előfordulása.

A délvidéki Gunaras nyelvében jelentkező szerbhorvát hatás kapcsán Cseh-Szabó Márta (1978: 114; 117) ugyancsak említést tesz az ápolónő vagy nővér(ke) jelentésben használt *szésztra* szóról, melyre érvényesek a magyar hangrendi illeszkedés szabályai is. Molnár Csikós László (1989: 172) az egykori jugoszláviai magyar nyelvbe bekerült fölösleges, megfelelő magyar szóval helyettesíthető szerbhorvát szavak között említi az ápolónő jelentésben meghonosodott *szesztra* szót.

Az ‘ápolónő’ jelentésben használt *szesztra* szót a szlavóniai magyar nyelvsziget területéről Penavin Olga is adatozza (SzlavSz. 3: 120). A szó vajdasági használata Vukov Raffai Éva (2012: 93–94) szerint „tipikus példája a jelentésbeli részleges másolásnak, mely szó tehát a magyar nyelvbe a szerbben meglévő jelentések közül csak az egyik – jelen esetben a második – értelmében emelődik be. Feltételezhetjük, hogy a vajdasági beszélő számára azért lehet vonzó ez a kifejezés, mert a puszta egészségügyi nővér jelentésen túl régióspecifikumot is vélnek hozzá társítani: a hozzá kapcsolódó egészségügyi szolgáltatásforma, mint magyarországitól különböző jelenik meg, éppen ezért látják adekvátnak nem az egyszerű, standard nővér szót használni.”

A szót megtalálhatjuk a KMNySz-ben (II: 287), illetve más, a kárpátaljai magyar nyelvváltozatokban jelentkező államnyelvi hatásokkal szótári formában is foglalkozó munkákban (pl. Krajnik 2010: 50; Márku 2008: 82). Gazdag Vilmos (2015: 28) a szó kárpátaljai elterjedését és meghonosodását azzal indokolja, hogy „orvosok és az ápolónők képzése is államnyelven folyik, s az is gyakori jelenség, hogy olyan egészségügyi szakemberek kerülnek egy-egy magyar közösség körébe, akik valahonnan Ukrajnából származnak, s egyáltalán nem is értik a magyar nyelvet”, ez pedig természetesen azzal jár együtt, hogy az egészségüghöz kapcsolódóan jelentős számban találhatunk orosz és ukrán kölcsönszavakat. Csernicskó István (2004a: 476) írásában a kárpátaljai magyarok által használt ukrán és orosz nyelvi kölcsönszavak kapcsán közölt egy néhány szóból álló szójegyzéket is, melyben helyet kapott az '(egészségügyi)nővér' jelentésben használt, s a kárpátaljai magyar közösségben általánosan ismert *(med)szesztra* is. Ugyanakkor azt is megjegyzi, hogy a kárpátaljai magyar nyelvben meghonosodott közvetlen kölcsönszók „a kárpátaljai magyar közösség legnagyobb része által ismertek, a beszélt nyelvben gyakran előfordulnak, más régiókban viszont nem használatosak, és éppen ezért a helyi írott nyelvbe, szépirodalomba nem, vagy csak stílusesszöveggé kerülnek be, a nyelv művelőktől megbélyegezettek” (Csernicskó 2004b: 118–119). A szót Dudics Katalin (2018: 61) olyan kontaktusjelenségként definiálja, melynek „nem magyar standard volta kevésbé tudatos” a kárpátaljai magyar fiatalok körében.

A XIX–XX. század fordulóján kiadott magyarországi szótári munkák anyagaiban rendre találkozhatunk a szó korábbi korokban való egyetemesebb használatát igazoló szócikkekkel is. A NySz. (3: 231) több forrásból (Margit-legenda 1510: 195; Domonkos-kódex 1517: 163; Cornides-kódex 1510–1521: 238; Érdy-kódex 1526–1527: 451; Pesti Gábor *Nomenclatura sex lingvarum* 1538: 92b) is idéz a szó használatát igazoló szövegrészeket. Az OklSz. (920) ezeknél korábbi (1398. és 1494. évi) előfordulásokat is adatul. A CzF. (5: 1309) a *szesztrabarát* szót összetett főnévként tartja számon, s a cisztercita szerzetesrendből való tarkabarátként azonosítja, „minthogy a fehér öltönyön felül fekete nyakbavetőt visel”. A fentiek alapján talán magától értetődik az is, hogy a szót megtalálhatjuk a TESz.-ben (3: 746) is, mely azt többjelentésű szóként tartja számon, s az alábbi jelentéseit adja meg: a) fn. 1. 'apácarendnek kolostorban élő, de fogadalmat nem tett tagja'; 2. 'cisztercita'; 3. 'vénlány'; b) mn. 'borzas'. Az etimológia kapcsán megjegyzi, hogy „a magyar szó közvetlen forrása bizonytalan, feltehető, hogy a keresztény terminológia részeként a kaj-

horvátból vagy a szlovénből való”. Hasonlóképpen vélekedik az EWUng. is (2: 1429–1430). E mellett az elmélet mellett érvel Kiss Lajos (1973: 167) is, aki az ‘apáca, begina’ jelentésben használt *szesztra* szót a Simonyi Zsigmond (1913: 439) írásában foglaltakkal egyetértve szláv tükörszónak minősíti.

A huszadik század elején az etimológiai és a szláv nyelvi hatással foglalkozó magyarországi nyelvészeti kutatások is sokszor tűzték elemzésük céljává az említett szót. Ezek túlnyomó része a szó jelentését próbálja megmagyarázni, de találunk a szóalak előfordulásaiival foglalkozó munkákat is.

Melich János (1905: 33–34) véleménye szerint a XIV–XVI. századi nyelvemlékek alapján az apáca és a *szesztra* teljesen azonos jelentésű kifejezések. Igen alapos történeti vizsgálatot végez a szó jelentése kapcsán Szily Kálmán (1909: 79–81), megjegyezve azt, hogy a „*Sestra*, vagy magyarosan írva *szesztra*, minden szláv nyelven nőtestvért (soror, schwester-t) jelent. A közkézen forgó magyar szótárakban ellenben azt találjuk, hogy *szesztra* magyarul annyit tesz, mint *cistercita*, *cisterci rendbeli*.” A kérdés tisztázásának érdekében a korábbi munkák (Pesthi Gábor 1538; Kresznerics 1831; Schlägli Szójegyzék – Szamota 1894: 27) által felállított szótári magyarázatokat összeveti az azokban is említett nyelvemlékekkel, illetve az egyes értelmezéseket további adatokkal támasztja alá. Ezek alapján pedig egyértelműnek tekinti azt, hogy a szó jelentéseként a Schlägli Szójegyzékben is szereplő ‘*begena*’-t, vagyis nem akármiféle, hanem csak egy bizonyos fajta apácát kell elfogadnunk. Nagy J. Béla ugyancsak azon a véleményen van, hogy „*szesztra* értelme nem «ciszterci», hanem «fogadalmat nem tett apáca»” (1932: 55). Kovács Márton (1910: 232) a *Sermones Dominicales* (1456) prédikációgyűjtemény alapján szintén egyértelműnek tekinti azt, hogy a *szesztra* szó az ott olvasható szövegrészletben csakis a latin *begina* fordításaként értelmezhető. Az EtSz (1: 325) *begina* szócikkében a fentebb már idézett munkákra hivatkozva az alábbiakat olvashatjuk: „a magyarban, úgy látszik, a fogadalmat nem tett soror neve *begina*, *begina-szesztra* v. *szesztra* volt”.

A fentebbiek alapján Karácsonyi János a Szent Ferenc rendről szóló munkájában a következőképp fogalmaz a *beginákkal* kapcsolatosan: „*Begina* volt tehát az ő latinos és hivatalos elnevezésük, de a XIV–XV. századokban a magyarok gyakran *szesztrák*-nak hívták őket (s apácáknak a ki nem járó s kolostorban élő szerzetesnőket), mert egymást a szláv *szesztra* vagy a német *schwester* szóval *szesztra*-nak, nőtestvérnek szólították” (Karácsonyi 1924: 540). A *szesztrák*, *beginák* és az apácák elhatárolásának szempontjairól olvashatunk Magyary-Kossa Gyula (1931: 121) írásában. Ő így fogalmaz: a *szesztrák* vagy *beginák* „olyan jámbor nők voltak, kik bár nem tettek szerzetesi fogadalmat, mégis külön helyeken, kisebb házakban, ú. n. *begina*- vagy

begena-udvarokban laktak (ilyenek még ma is vannak Belgiumban) s betegápolással vagy hasznos kézi munkával tartották fenn magukat. Legendagyűjteményeinkben stb. gyakran előfordul a nevük, melyet alapítójuk, Lambert le Béghe lüttichi hitszónok (1180) tiszteletére kaptak. Nem tévesztendő össze az apácákkal (moniales) vagy «berekesztött apácászerezetek»-kel (ahogy az Érdy-kódex nevezi ezeket), mert a szesztrák csak «némely hitvány házacskában szoktak vala élni» (Cornides-kódex). Már a 15. sz. elejéről való Schlägli szójegyzék különbséget tesz a *szesztra* és az *apáca* közt. A betegápolással foglalkozó Margitszigeti szesztrák sem az ottani klostromban, hanem azon kívül laktak.”

A német *Cisterzienser* ‘ciszterci szerzetes’ jelentéseként a *szesztrák* alakot adja meg Ballagi Uj teljes német és magyar szótára (1882: 211), ami már csak a tekintetben is érdekes, hogy a korábban napvilágot látott Uj teljes magyar és német szótárban (1872: 717) címszóként a *szesztra*, *szesztrabarát* szavakat találjuk ugyanezen szó ekvivalenseként. Nagy J. Béla (1932: 55) azonban arra hívja fel a figyelmet, hogy ez csupán a *szesztra* szó tévesen azonosított alakja, s egyúttal hangsúlyozza azt is, hogy „a *szesztrák*ok szóalakban tévedésből kétszer fordul elő a többesszám jele, mintha valaki a *zebra* többesét így mondaná: *zebrák*ok”.

A szó TESz. által említett melléknévi jelentésben való használatáról tanúskodik a Magyar Nyelv levélszekrényébe Polgár Iván (1909: 144) által beküldött rövidke összefoglaló, mely szerint „a *szesztra* szót Egerben (Heves m.) használja a köznép. Kisebb, legfőljebb serdülő leányra mondja, ha az boglyos, piszkos, Összemajszolja arcát, kezét, szóval nem ad magára semmit; pl. *szesztra Panna*, olyanféle mint *boglyos Kata*. A kifejezés nem éppen dicséret, de van benne valami kis becézés, kevés kedveskedő vonás is, de csak a külsőre vonatkozik, az erkölcsi tér érintése nélkül.” Ehhez hasonló jelentésben jegyzi a szót Egerből és *szesztra* alakban Szilvásváradról is az ÚMTsz. (5: 153); ugyanebben a szócikkben idézi a szótár az ipolysági Palástról (Plášťovce, Szlovákia) a hangrendi kiegyenlítődéssel létrejött *szosztra* alakot a *szosztrába megy* ‘(lány) pártában marad’ és ‘(tyúk) elhullatja a tollát’ szólásokban. A *szosztra* változat a régiségben az eredeti ‘beginá’ jelentésben is előfordul (Soproni Szójegyzék 1435 körül 94: *benege* : *foftra* (Házi 1924: 153; vö. RMGL. 652).

Összegzésként elmondható, hogy a nyelvi változások eredményeként a közmagyar nyelvváltozatokból kiveszett szláv jövevényszó a határon túli magyar nyelvjárásokban, a szintén szláv nyelvi hatásnak köszönhetően ismét élőnyelvi használatúvá vált.

IRODALOM

- Ballagi Mór Dr. 1872: *Új teljes magyar és német szótár. Magyar–német rész.* Harmadik kiadás. Kiadja Heckenast Gusztáv. Pest.
- Ballagi Mór Dr. 1882: *Új teljes német és magyar szótár. Német–magyar rész.* Ötödik kiadás. Franklin-társulat. Budapest.
- CzF. = Czuczor Gergely–Fogarasi János *A magyar nyelv szótára 1–6.* Pest. 1862–1874.
- Cseh-Szabó Márta 1978: A szerbhorvát nyelv hatása a gunarasiak beszédére. *Hungarológiai Közlemények.* A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei 34. X. évf. 111–118.
- Csernicskó István 2004a: A magyar nyelv kárpátaljai helyzetéről. *Magyar Tudomány.* A MTA folyóirata, 2004 (111. kötet = Új folyam 49. kötet) 2004 / 4. sz. 473–480.
- Csernicskó István 2004b: Különböző, mégis azonos. Néhány adat a magyarországi, kárpátaljai és más kisebbségi magyar nyelvvaltozatok közötti hasonlóságokról és különbségekről. In: Beregszászi Anikó és Csernicskó István szerk. *...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról.* PoliPrint, Ungvár. 118–126.
- Csernicskó István–Szabó Mihály Gizella 2010: Hátrányból előnyt: a magyar nyelvpolitika és nyelvtervezés kihívásairól. In: Bitskey Botond szerk. *Határon túli magyarság a 21. században.* Konferencia-sorozat a Sándor Palotában. 165–198
- Csuka Gyula 1993: Az egyes szakterületek nyelvi különfejlődése Szlovákiában. In: Hegedűs Rita, Körösi Zoltánné, Tarnói László (szerk.): *Hungarológia 3. Tudományos, oktatásmódszertani és tájékoztató füzetek.* Nemzetközi Hungarológiai Központ, Bp. 52–58.
- Dudics Katalin 2018: „A szomszéd település beszédstílusa nem olyan fejlett, mint a miénk...” Kárpátaljai falusi és városi fiatalok környezetük nyelvhasználatáról. In: Karmacsai Zoltán és Máté Réka szerk. *Nyelvek és nyelvvaltozatok térben és időben. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból IV.* Rik-U, Ungvár. 59–68.
- ESUM. = *Етимологічний словник української мови в семи томах 1–6.* Наукова думка, Київ, 1982–2012.
- ETSZ. = Gombocz Zoltán–Melich János: *Magyar etymológiai szótár 1–2.* Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1914–1944.
- EWUng. = *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen 1–3.* Hrsg. Benkő, Loránd. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993–1997.
- Gazdag Vilmos 2015: A kárpátaljai magyar nyelvhasználat orosz/ukrán kölcsönszavai. *Zempléni Múzsza, Társadalomtudományi és kulturális folyóirat XV.* évfolyam 4. sz. 2015. tél. 25–30.
- Gerstner Károly 2013: Szókészlet-történet. In: É. Kiss Katalin, Gerstner Károly, Hegedűs Attila szerk. *Fejezetek a magyar nyelv történetéből.* Egyetemi jegyzet. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba.

- Házi Jenő 1924: A Soproni magyar–latin szójegyzék (A Szójegyzék hasonmásával). *Magyar Nyelv* 20: 149–168.
- Karácsonyi János 1924: *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. II. kötet. A Magyar Tudományos Akadémia Kiadása. Budapest.
- Karmacsi Zoltán 2018: Látható és érthető kétnyelvűség a magyar-szlovák határ két oldalán. In: Karmacsi Zoltán és Máté Réka szerk. *Nyelvek és nyelvváltozatok térben és időben. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból IV*. Rik-U, Ungvár. 69–85.
- Kiss Lajos 1973 = Киш Л. Кальки славянских слов в венгерской лексике. *Studia Slavica* 19. 165–176.
- KMNySz. = Lizanec Péter – Horváth Katalin *A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára 1–2*. Kárpáti Kiadó, Ungvár, 2012.
- Kolláth Anna 2007: Akkor hogyan is beszélünk? A ht adatbázis muravidéki elemei és használati gyakoriságuk. *Kisebbségkutatás* 16. évf. 4. sz. 594–595.
- Kovács Márton 1910: Szesztra. *Magyar Nyelvőr* 39. évfolyam. 232.
- Krajnik Ildikó 2010: *Igazolás, szprávka vagy dovidka? Orosz és ukrán kölcsönzavak szociolingvisztikai vizsgálata Kárpátalján*. Debreceni Egyetem. Szakdolgozat. Kézirat.
- Magyary-Kossa Gyula Dr. 1931: *Magyar orvosi emlékek III*. A Magyar Orvosi Könyvtár Társulat Könyvtára 128. Budapest.
- Márku Anita 2008: *Érvényes történetek. Nyelvválasztási és kódváltási kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar fiatalok körében*. Monográfia. Rákóczi-füzetek XLVIII. PoliPrint Kft. – KMF, Ungvár – Beregszász.
- Melich János 1905: Szláv jövevényszavaink XI. *Nyelvtudományi Közlemények* 35. kötet 1–49.
- Menyhárt József 2007: „...mikor már mink olvadunk bele!” Kontaktusjelenségek vizsgálata Nyékvárkonyban. *Fórum. Társadalomtudományi Szemle* 9/4. 97–109.
- Molnár Csikós László 1989: A magyar nyelv helyzete Jugoszláviában. *Magyar Nyelvőr*. 113. évfolyam 2. sz. 162–175.
- Nagy J. Béla 1932. Szesztra. *Magyar Nyelv* 28. évf. 1–2. sz. 55.
- NYSZ. = Szarvas Gábor–Simonyi Zsigmond 1890–1893: *Magyar nyelvtörténeti szótár. A legrégebb nyelvemlékektől a nyelvújításig. I–III*. Budapest. Kiadja Hornyánszky Viktor Akadémiai Könyvkereskedése.
- OKLSZ. = Szamota István–Zolnai Gyula 1906: *Magyar oklevél-szótár. Pótlék a Magyar Nyelvtörténeti Szótárhoz. Régi oklevelekben és egyéb iratokban előforduló magyar szók gyűjteménye*. Budapest. Kiadja Hornyánszky Viktor.
- Pesti Gábor 1538: *Nomenclatura sex linguarum, azaz Hatnyelvoú szótár*. Bécs, 1538. Latin, olasz, francia, cseh, magyar és német szótár. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2013.
- Pilecky Marcell 1993: Barslédéc ragadványneveiről. In: Hegedűs Rita, Körösi Zoltánné, Tarnói László (szerk.): *Hungarológia 3. Tudományos, oktatásmódszertani és tájékoztató füzetek*. Nemzetközi Hungarológiai Központ, Budapest. 255–259.
- Polgár Iván 1909: Szesztra. *Magyar Nyelv* 5. évf. 3. sz. 144.

- RMGL. = Berrár Jolán–Károly Sándor szerk. 1984. *Régi magyar glosszárium: Szótárak, szójegyzékek és glosszák egyesített szótára*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Simonyi Zsigmond 1913: Karácsonyi cikk. Vallási kifejezések, ünnepek neve. *Magyar Nyelvőr* 42. évfolyam. 433–445.
- Szamota István 1894: *A Schlägli magyar szójegyzék. A XV. század első negyedéből*. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia. Budapest.
- Szily Kálmán 1909. Szesztra. *Magyar Nyelv* 5. évf. 2. sz. 79–81.
- SzlavSz. = Penavin Olga: *Szlavóniai (kórógyi) szótár 1–3*. Forum, Újvidék, 1968–1978.
- TESZ. = *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára 1–3*. Főszerk. Benkő Loránd. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967–1976.
- ÚMTSZ. = *Új magyar tájszótár 1–5*. Főszerk. B. Lőrinczy Éva. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979–2010.
- Vasmer–Tr. = Макс Фасмер: *Этимологический словарь русского языка 1–4*. Перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева. Изд. 2. Прогресс, Москва, 1986–1987.
- Vukov Raffai Éva 2012: *Az örökíró, a hémijszka és ami körülöttük van*. A magyar nyelvhasználat vajdasági terei: nyelvi tervezés és oktatás. Életjel könyvek 146. Szabadka.

Б 19 **Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин.**
Збірник наукових робіт міжнародного наукового семінару «Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин», Берегове, 23-24 травня 2019 року / Редактор: Єлизавета Барань – Берегове-Ужгород: ЗУІ ім. Ф.Ракоці II – ТОВ «РІК-У», 2020. – 236 с. (угорською, українською та англійською мовами).

ISBN 978-617-7868-35-3

Збірник містить матеріали міжнародного наукового семінару «Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин», який відбувся 23-24 травня 2019 року в м. Берегове. До видання, присвяченого 100-річчю від дня народження видатного славіста, ввійшли статті про життєпис науковця, його мовознавчу, освітницьку діяльність та літературну творчість.

УДК 81'1:061.3(477.87)

Наукове видання

Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин

Міжнародний науковий семінар
Берегове, 23-24 травня 2019 року

Збірник наукових робіт

2020 р.

*Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту
ім. Ф.Ракоці ІІ (протокол №5 від 27.08.2020 р.)*

Підготовлено Видавничим відділом спільно з кафедрою філології
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ

Редактор:

Єлизавета Барань

Рецензенти:

Адальберт Барань, кандидат філологічних наук (ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)
Вільмош Газдаг, доктор філософії з гуманітарних наук, спеціальність «філологія»
(ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

Коректура угорського тексту:

авторська

Коректори українського та англійського текстів:

Олександр Кордонець та Томаш Врabelь

Технічний редактор: Вільмош Газдаг

Обкладинка: Вільмош Газдаг, Ласло Веждед

УДК: Бібліотечно-інформаційний центр «Опаці Черє Янош» при ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ

Відповідальні за випуск:

Степан Черничко (в.о. ректора Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ)

Ільдико Орос (президент Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ)

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

За зміст опублікованих наукових робіт відповідальність несуть автори

Друк збірника здійснено за підтримки Угорської академічної ради Закарпаття

Видавництво: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) *Статут «Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ» (Прийнято Загальними зборами ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, протокол №2 від 11.11.2019 р., зареєстровано в реєстрі за №6179 приватним нотаріусом І.В. Мацолою) та ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88000. Електронна пошта: print@rik.com.ua) Свідомство про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

Підписано до друку 21.10.2020. Шрифт «Book Antiqua». Папір офсетний, щільністю 80 г/м².
Ум. друк. арк. 19,0. Формат 70x100/16. Замовл. №2792. Тираж 200.